

passed a certain evolution. In most modern documents of the UN and the EU serving its own interpretation of the term. It is proved that the globalization of the world and the unification of Europe has made corporate social responsibility one of the main goals of the multinational companies and governments of many countries of the world.

Keywords: *theoretical and methodological approaches to the interpretation of concepts, corporate social responsibility, globalization, democratization, social values.*

Бутырская И. В., кандидат экономических наук, доцент, заведующая кафедрой менеджмента и туризма, Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ (Украина, Черновцы), leran@ukr.net

Теоретико-методологические подходы к исследованию сущности социальной ответственности бизнеса

Рассмотрены теоретико-методологические подходы к исследованию социальной ответственности бизнеса периода демократизации. Автор сосредотачивает внимание на интерпретации данного понятия в трудах разных ученых, отмечает, что оно прошло определенную эволюцию. В большинстве современных документов, ООН и ЕС подают собственное толкование этого термина. Доказано, что глобализация мира и объединение Европы сделали социальную ответственность бизнеса одной из главных целей многонациональных компаний и правительств многих стран мира.

Ключевые слова: *теоретические и методологические подходы, интерпретация понятий, социальная ответственность бизнеса, глобализация, демократизация, общественные ценности.*

* * *

УДК 32.351:303

Ващенко К. О.

доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), khyliko.m@gmail.com

ГЕНЕЗА ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

Розглядається генеза формування наукового підґрунтя політичного аналізу та прогнозування.

Ключові слова: *політичний аналіз, політичний прогноз, генеза, демократизація, інституціоналізація.*

Політична наука як основа політичної практики тим і відрізняється від “ідеологічної тріскотні” доморощених політиків, що має у своєму арсеналі в якості важливих засобів пізнання, його своєрідних інструментів політичний аналіз і прогнозування. Майстерність володіння цими засобами відмежовує дійсних професійних політиків від “політиканів”. На жаль, кількість останніх в українській політичній практиці не зменшується, а тих, хто бажає отримати більш-менш досконалу підготовку в царині політичної теорії та її практичного застосування, – не збільшується.

Проблематика політичного аналізу і прогнозування знайшла своє відображення у публікаціях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, присвячених методології політичних досліджень та політичної практики. Серед методологічно значимих праць вітчизняних вчених автором виділяються публікації В. Андрущенко, О. Бабкіної, В. Бебика, І. Бутовської-Ілюшко, А. Гальчинського, М. Головатого, В. Горбатенка, О. Кіндратець, Л. Кочубей, В. Кременя, І. Кураса, Ю. Левенця, В. Литвина, В. Матвієнка, М. Михальченка, В. Ребкала, Ф. Рудича, Д. Табачника, С. Телешуна, В. Тертички, В. Ткаченка, Ю. Шаповала, Ю. Шемшученка, П. Шляхтуна та ін. Зарубіжний досвід розробки досліджуваної тематики представлений працями таких вчених, як П. Абурден, Р. Арон, Д. Белл, З. Бжезинський, А. Вілдавскі, Д. Веймер, А. Вайнінг, Р. Даль, М. Гайдеггер, Д. Істон, Г. Кан, Г. Ласуелл,

Л. Мемфорд, Дж. Нейсбіт, Ф. Поллак, Дж. Сорос, У. Уільямс, С. Поттон, О. Тоффлер, Ф. Фукуяма та ін.

Сучасна європейська політична думка має декілька тисячолітню історію, у якій важливу роль відіграє її теоретична складова. Попри численні революції, війни, зміни режимів, релігій і навіть занепади цивілізацій у Європейському регіоні саме завдяки наявності теоретичних напрацювань – виражених і закріплених у текстах – європейська політична думка більшою мірою зберігає тяглість і спадкоємність.

Утім, що стосується політичного аналізу і прогнозування, отримуємо більш цікаву і нелінійну історію її становлення на Європейському континенті. Якщо фундаментальні положення політичної науки змінюються вкрай рідко і швидше відбувається кумулятивний їх приріст, то у випадку політичного аналізу і прогнозу маємо справу з більшою їхньою релятивністю щодо політичної культури, політичних режимів і політичної кон’юнктури. Внаслідок цього відбувається перманентне “перевідкриття” політичних аналізу і прогнозу, яке виражається у тому, що відтворюється ситуація їхньої генези: генезою виявляється не лише момент їхньої першої історичної появи у Давньому світі, але й кожна нова мотивація звернення до них за нового політичного режиму, вже не кажучи про більш епохальні культурні та соціально-політичні зміни.

І все ж надзвичайно важливу роль у генезі політичних аналізу і прогнозування відіграла їхня інституціоналізація, яка, фактично, відбулася лише у ХХ ст. під значним впливом американської політичної культури, яка хоча й виникає як версія європейської, однак набуває самотутніх визначальних властивостей і навіть здійснює суттєвий зворотний вплив.

У результаті такої інституціоналізації та професіоналізації діяльності щодо політичних аналізу і прогнозування те, що у попередні епохи й за попередніх режимів значною мірою не теоретизувалося і залишалося на рівні майстерності й мистецтва окремих фахівців, набуло своєї формалізації, технологізації та систематизації. Слід звернути увагу на те, що, очевидно, не випадково політичним режимом, за якого відбулася ця якісна зміна, стала сучасна ліберальна демократія.

Прикладний політичний аналіз і прогнозування сягає коріннями в ті історичні часи, коли люди почали свідомо культивувати знання про політику й в інтересах політики, виявляючи тим самим експліцитні взаємозв’язки між знанням і дією. У цьому сенсі політичний аналіз старий, як сама людська цивілізація, і включає різні форми дослідження – від містицизму до сучасної науки. Як зазначає російський дослідник А. Дегтярьов, його джерела сходять, імовірно, ще до епохи протодержавних утворень, коли стали складатися особливі функції керування й спеціалізований адміністративний апарат. Спочатку такого роду “політичні навички” формувалися на базі практичного досвіду, методом проб і помилок, згодом транслиювалися через звичаї та традиції. Пізніше, з ускладненням соціальної організації й підвищенням комплексності державного управління, виникають особливі касти жерців і страти радників – носіїв

політико-управлінського знання (багато в чому тоді таємного й езотеричного) [1, с. 154–168].

Метою політичного аналізу в історичному плані було забезпечення осіб, що приймають політичні рішення, інформацією, яка може бути використана для вирішення практично значущих проблем. Датувати з достатньою мірою точності той історичний момент, коли політично значуще знання було зроблено вперше, навряд чи є можливим. Проте вже в другому тисячоріччі до нашої ери в давніх державах Месопотамії, Індії та Єгипту зростання потреб керування комплексними міськими поселеннями й новими формами соціальної організації суспільства поряд з усвідомленням взаємозв'язку між політичним знанням і дією згодом викликало до життя соціальну страту, що спеціалізувалася на виробництві політично значущого знання і відповідала за прогнозування наслідків політичних рішень, наприклад, у галузі планування сільськогосподарських робіт або воєнних дій [2].

Хоча основні способи набуття (“виробництва”) політично значущого знання мали переважно ненауковий із сучасного погляду характер, оскільки припускали звертання до містицизму, ритуалу й окультним силам у пророкуванні майбутнього, проте і такі процедури частково були пов'язані зі спостережуваною реальністю та практичним досвідом. Адже авторитет, а часом і життя перших “виробників” спеціалізованого знання деякою мірою залежали від практичних наслідків їхніх рекомендацій, а не тільки від процедур і ритуалів, за допомогою яких ці рекомендації були отримані [3].

У ранніх добутках політичної думки явно домінують прикладні питання державного управління. Серед найдавніших зводів політичних правил і рецептів для правителів треба щонайперше згадати “Архашастру” [4] (Наставлення про користь), написану радником індійського царя Чандрагупті брахманом Каутільї, і “Шан Цзюнь Шу” (Книга правителя області Шан) давньокитайського мислителя й державного діяча Шан Яна (IV–III ст. до н.е.).

Розквіт античної демократії, який сприяє розвитку політики та політичної діяльності, яскраво демонструє перші приклади політичної аналітики, оскільки саме в ці часи мистецтво сперечатися, доказувати, аргументувати та переконувати стає життєво важливим. Уже V ст. до нашої ери в Греції виникають перші школи, де навчають, як вести дискусію, як вигравати в суперечці. У цій діяльності найбільших успіхів досягли софісти, яких вважають першими платними вчителями “мислити, говорити і робити”. Одним із перших відомих софістів був Зенон Елейський, який увійшов в історію своїм методом доказу від протилежного шляхом зведення до абсурду точки зору супротивника. Проте в цілому, вважають українські дослідники Г. Атаманчук та А. Гірник, “заслуга Зенона в історії політичної діяльності в тому, що греки у суперечці починають аргументувати” [5].

Чималий внесок у загальну скарбницю прикладних політичних ідей зробили Платон і Аристотель. Перший намагався консультувати правителів Сиракуз, а другий був вихователем і наставником Олександра Македонського. Узагалі, якщо вести мову про класичні давні джерела, що належать перу Платона, Аристотеля й

інших видатних мислителів, які поєднували філософські міркування із практичною участю у процесі вироблення державної політики, то їхні праці являють собою продукт (результат) індивідуально-творчого вироблення спеціалізованого знання, але не цілих груп (об'єднань, класів) професійно підготовлених фахівців, які систематично й глибоко впливають на політичний процес. На особливу увагу заслуговують праці Аристотеля “Етика”, “Афінська політія” [6, с. 271–346] та “Політика”, присвячені аналізові політичної діяльності в суспільстві, її формам і методам. На думку Аристотеля, методом політики повинен бути метод аналізу, оскільки “будь-яку справу потрібно дослідити в її основних найменших частинах” [7]. Тобто в політичній діяльності необхідно вивчити реально існуючі форми політичної будови, а також створені філософами соціальні проекти, при цьому цікавитись потрібно не лише найкращими, але й менш досконалими, на перший погляд, проектами.

Водночас у другій половині I тисячоріччя до н.е. у Древній Греції та Китаї формуються перші витoki прогнозування, а саме уявлення про краще майбутнє не на “тому світі”, а на Землі. Ці утопії мали характер або ідеалізації родового ладу (Лао Цзи, Мо Цзи, Евгемер, Ямбул), або “раціоналізації” рабовласництва (Конфуцій, Платон), феодалізму (Шан Ян та ін.) [8].

В епоху Середньовіччя, яка супроводжувалась засиллям релігійної ідеології, протягом майже півтора тисячоріч, була неможлива поява значних утопій, а радниками при дворах феодальних володарів виступали переважно духовні особи. Отже, поштовхів для розвитку політичного аналізу і прогнозування майже не було. Проте з початком епохи Відродження ситуація змінюється: зростає роль світських радників (“консультантів”), а утопізм поряд із релігійними концепціями майбутнього поступово стає ідеологією майбутніх буржуазних революцій.

Найбільш яскравим свідомством прагматизації політичного знання є роботи державного секретаря Флоренції Н. Макіавеллі [9, с. 393–463], у яких автор відмовляється від теологічно-моралізаторської схеми обґрунтування політичних рішень і дій на користь раціонально-прагматичної [1, с. 154–168].

Історична еволюція становлення професійного кола (класу) фахівців у різних галузях публічної політики, починаючи з епохи європейського Середньовіччя, класично описана Максом Вебером. Вони, на думку автора, не бажаючи бути панамі, надали себе у розпорядження князів та зробили з їхньої політики, з одного боку, прибутковий промисел для них, з іншого – забезпечили собі ідеальне утримання свого життя [10, с. 644–706]. Керування державними фінансами, військова справа й судочинство – ось три основні сфери, у яких професійне експертне знання здобуло перемогу над “князівським самовладдям”. Придворні писарі з гуманітарною освітою, сучасним аналогом яких є президентський спічрайтер, також здійснювали обмежений, але значимий вплив на прийняття політичних рішень.

Проте з початком епохи Просвітництва й індустріальної революції в Європі, з кінця XVIII ст., виробництво політично значущого знання набуває характеру самостійного виду діяльності, що керується власними процедурами і є порівняно ізольованим від “забобонів” та інтересів повсякденного політичного

життя. Як вважають деякі фахівці з історії прикладної політичної думки, цей “прорив” був обумовлений не стільки “природним” прогресом соціальних знань, скільки ускладненням громадської організації та державного управління [2]. Виклики епохи, пов’язані з індустріалізацією, урбанізацією, масовими міграціями населення тощо, вимагали точніших, ніж раніше, політико-управлінських рішень, заснованих на достовірній економічній і соціальній інформації, що дало потужний поштовх розвиткові емпіричних і статистичних методів аналізу.

Протягом XIX ст. формується нова генерація виробників політично значущого знання, які запроваджують систематичний збір й аналіз емпіричних даних. Статистичні товариства Лондона й Манчестера, що утворились у 1830–ті роки об’єднаними зусиллями вчених, банкірів і промисловців, прагнули замінити традиційні (філософсько-етичні, нормативні) способи мислення щодо соціальних проблем систематичним вивченням даних, що характеризують процеси урбанізації та індустріалізації, їх суперечливі соціальні наслідки. Аналогічні ініціативи мали місце у Франції, Німеччині й Голландії. Наприкінці XIX ст. думка про те, що традиційна політична аргументація повинна підкріплюватися емпіричними даними, стала домінувати.

Елементи прогнозування істотно посилюються в суспільних науках з появою нової соціальної утопії – марксизму, який гучно заявив про себе як загальнометодологічну основу вивчення тенденцій соціально-історичного процесу. На межі XIX–XX ст. під впливом марксизму та інших соціальних учень, бурхливого розвитку природничих наук з’являються твори прогностичного характеру, присвячені конкретним проблемам майбутнього. Йдеться насамперед про твори англійського письменника Г. Уелса (“Машина часу”), французького вченого П. Бертло [11], прогнози російських та українських учених К. Цюлковського, В. Вернадського, Д. Менделєєва [12] та інших, які відкрили нові напрями щодо прогнозування тенденцій людського розвитку в різних галузях природничих та соціальних наук [13, с. 10].

Слід зазначити, що для утопізму характерне прагнення створити детальну картину майбутнього, втиснути її в рамки апріорно заданої “ідеальної схеми”, продиктувати свого роду “правила поведінки” майбутнім поколінням. На противагу цій течії суспільної думки протягом XIX ст. з’являється позитивізм із характерним для нього агностичним відношенням до передбачення, особливо соціального, вимогою обмежитися описом і поясненням досліджуваного об’єкта, спробами звести прогностичну функцію науки лише до суто емпіричних висновків з аналізу й діагнозу [8].

Саме у цьому ми вбачаємо історичне протиріччя між аналізом і прогнозуванням, яке вдалося подолати через значний проміжок часу. Втім в той час спроби прогнозування поки що не торкалися поточних політичних процесів, проте елементи наукового аналізу стрімко проникали в політику європейських країн. Захоплення кількісними методами дослідження сполучалося із заклопотаністю ідеями соціальних реформ: болячки ранньоіндустріального європейського

суспільства породжували нестабільність, і особи, що приймають рішення (в уряді, фінансовому секторі й зароджуваній фабричній промисловості), мали потребу в інформації, що дозволяє нарощувати можливості соціального й політичного контролю в умовах урбаністичної та індустріальної експансії. У цьому контексті прикладні суспільні науки – спочатку статистика й демографія, пізніше соціологія, економіка, політична наука та державне управління – розвивалися у відповідь на виклики практичних проблем розуміння й контролю соціальних систем, що ускладнюються. Розвиток нових методів дослідження був покликаний не стільки прагненням до придбання нових наукових “істин”, скільки бажанням домінуючих соціальних груп використати продукти наукового аналізу з метою політичного й адміністративного контролю [3].

Водночас на американському континенті цей процес відбувався значно повільніше. Тут певний час дослідження політики продовжували розуміти як оволодіння науковим методом, а не як досвід чи практику. Зокрема, напередодні Першої світової війни, як зазначає канадський дослідник Леслі А. Пал, уряди покладалися на розуміння “мистецтва управління державою”, яке можна було досягнути лише на практиці. “Мистецтву управління державою не можна було навчити, бо воно не було абстрактною системою мислення. Його приписи були більш схожі на роздуми над практикою, їм бракувало статусу наукових законів, а їхнє застосування проводилося в кожному випадку окремо... Ті, кого тепер можна було назвати політичними експертами, звичайно одержували гуманітарну освіту з філософії, історії, юриспруденції, літератури. На основі цього вони могли роздумувати над уроками досвіду, набувати мудрості і висловлювати переконливі думки” [14, с. 110]. Такий стиль політичного аналізу спирався на здатність розуміти суспільні проблеми, а не на сукупність експертних знань. Він будувався на досвіді і міг вивчатися лише за допомогою практики, отже, його виконавцями могли бути виключно державні службовці. Це цілком відповідало історичному періоду, коли уряди зосереджували увагу на наданні послуг і не намагалися змінити соціальні та економічні умови.

Отже, виявлено, що у випадку політичного аналізу і прогнозу ми маємо справу з більшою їхньою релятивністю щодо політичної культури, політичних режимів і політичної кон’юнктури. Внаслідок цього відбувається перманентне “перевідкриття” політичних аналізу і прогнозу, яке виражається у тому, що відтворюється ситуація їхньої генези: генезою виявляється не лише момент їхньої першої історичної появи, а й кожна нова мотивація звернення до них за нового політичного режиму, вже не кажучи про більш епохальні культурні та соціально-політичні зміни.

Список використаних джерел

1. Дегтярев А. А. Политический анализ как прикладная дисциплина: предметное поле и направления разработки / А. А. Дегтярев // Полис. – 2004. – №1. – С.154–168.
2. Dunn W. Public Policy Analysis. – Englewood Cliffs, 1981.
3. Туронок С. Г. Политический анализ. Курс лекций: учеб. пособие / Туронок С. Г. – М.: Дело, 2005. – 360 с.
4. Архашастра, или наука политики / [ред. Е. И. Кальянов]. – М.: Ладомир, Наука, 1993. – 793 с.
5. Атаманчук Г. Политичний менеджмент. Теорія та практика політичних технологій / Г. Атаманчук, А. Гірник. – Рівне: “Перспектива”, 2004. – 200 с.

6. Аристотель. Афинская полиция / Аристотель // Политика. Афинская полиция. – М.: Мысль, 1997. – С.271–346.
7. Аристотель. Политика / Аристотель. – К.: Основи, 2000. – 238 с.
8. Бестужев–Лада И. В. Социальное прогнозирование: курс лекций / И. В. Бестужев–Лада, Г. А. Наместникова. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 392 с.
9. Мак'явелли Н. Державець / Н. Мак'явелли // Мак'явелли Ніколо. Флорентійські хроніки. Державець. – К.: Основи, 1999. – С.393–463.
10. Вебер М. Политика как призвание и профессия / М. Вебер // Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – С.644–706.
11. Бергло П. Евангелие часа / Бергло П. – Х., 1918. – 32 с.
12. Менделеев Д. И. Грань познанию предвидеть невозможно / Менделеев Д. И. – М.: Сов. Россия, 1991. – 588 с.
13. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування / В. П. Горбатенко, І. О. Бутовська. – К.: МАУП, 2005. – 152 с.
14. Пал Л. Аналіз державної політики / Пал Л. – К.: Основи, 1999. – 422 с.

References

1. Degtjarev A. A. Politicheskij analiz kak prikladnaja disciplina: predmetnoe pole i napravlenija razrabotki / A. A. Degtjarev // Polis. – 2004. – №1. – S.154–168.
2. Dunn W. Public Policy Analysis. – Englewood Cliffs, 1981.
3. Turonok C. G. Politicheskij analiz. Kurs lekcij: ucheb. posobie / Turonok C. G. – М.: Delo, 2005. – 360 s.
4. Arthashtpa, ili nauka politiki / [red. E. I. Kal'janov]. – М.: Ladomir, Nauka, 1993. – 793 s.
5. Atamanchuk G. Politychnyj menedzhment. Teorija ta ppraktyka politychnyh tehnologij / G. Atamanchuk, A. Gipyuk. – Pivne: "Percpektyva", 2004. – 200 s.
6. Aristotel'. Afinskaja politija / Aristotel' // Politika. Afinskaja politija. – М.: Mysl', 1997. – S.271–346.
7. Apictotel'. Polityka / Apictotel'. – К.: Ocnovy, 2000. – 238 s.
8. Bestuzhev–Lada I. V. Social'noe prognozirovanie: kurs lekcij / I. V. Bestuzhev–Lada, G. A. Namestnikova. – М.: Pedagogicheskoe obshhestvo Rossii, 2002. – 392 s.
9. Mak'javelli N. Depzhavec' / N. Mak'javelli // Mak'javelli Nikolo. Flopentijs'ki hponiky. Depzhavec'. – К.: Ocnovy, 1999. – S.393–463.
10. Veber M. Politika kak prizvanie i professija / M. Veber // Izbrannye proizvedeniya. – М.: Progress, 1990. – S.644–706.
11. Bertlo P. Evangelie chasa / Bertlo P. – Н., 1918. – 32 s.
12. Mendeleev D. I. Granic poznaniyu predvidet' nevozmozhno / Mendeleev D. I. – М.: Sov. Rossija, 1991. – 588 s.
13. Gopbatenko V. P. Politychne ppgnozuvannja / V. P. Gopbatenko, I. O. Butovc'ka. – К.: MAUP, 2005. – 152 s.
14. Pal L. Analiz depzhavnoi' polityky / Pal L. – К.: Ocnovy, 1999. – 422 s.

Vashchenko K. A., doctor of political sciences, professor of political science and public administration, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), khylo.m@gmail.com

The genesis of the political analysis and forecasting

Genesis considers forming scientific basis of policy analysis and forecasting.

Keywords: political analysis, political forecast genesis, democratization, institutionalization.

Ващенко К. А., доктор политических наук, профессор кафедры политологии и государственного управления, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), khylo.m@gmail.com

Генезис политического анализа и прогнозирования

Рассматривается генезис формирования научных оснований политического анализа и прогнозирования.

Ключевые слова: политический анализ, политический прогноз, генезис, демократизация, институционализация.

* * *

УДК 327.5/.7:061.1ЄС:061.1НАТО(470)

Вонсович О. С.

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, ПрАТ "Вищий навчальний заклад "Київська гуманітарна академія" (Україна, Київ), sefinpro@ipnet.ua

СУЧАСНА РОЛЬ ГЕОПОЛІТИЧНОГО ЧИННИКА В БЕЗПЕКОВИХ ПРОЦЕСАХ В ЄВРОПІ

Метою дослідження є визначення сучасної ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі. Для цього автором проведено аналіз безпекової ситуації та визначено позиції США, Росії, НАТО, ЄС та ОБСЄ відносно питань європейської безпеки. Під час написання статті автором були використані наступні методи: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція. Основні одержані висновки полягають в наступному: існуюча система європейської безпеки потребує адекватної відповіді на нові виклики і, головне, має запобігти розширенню в Європі вакууму безпеки та послабленню безпосередніх партнерів цієї системи; колективний підхід щодо зміцнення ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі повинен стати основним на шляху подальшого стабільного розвитку європейського геополітичного простору.

Ключові слова: безпека, геополітичний простір, ЄС, НАТО, загрози.

Основною проблемою, яку аналізує автор в даній статті, – є дослідження впливу внутрішніх і зовнішніх геополітичних чинників на безпекові процеси в Європі. Такими, які раніше не були достатнім чином обґрунтовані, видаються наступні аспекти: сучасний аналіз безпекової ситуації в європейському геополітичному просторі, дослідження зміни геополітичних векторів НАТО, ЄС та США по відношенню до Росії, визначення позицій ОБСЄ, США та ЄС відносно ситуації на сході України, яка на пряму впливає на стан загальноєвропейської безпеки та ряд інших.

Серед останніх досліджень і публікацій, присвячених досліджуваній тематиці, автор виділяє наступних авторів: О. Вонсовича, Д. Данілова, Г. Заворітню, М. Капітоненко, О. Снігир. В їх роботах було започатковано дослідження таких важливих питань як: розвиток безпекового виміру європейського геополітичного регіону, аналіз сучасного стану Спільної європейської політики в сфері безпеки та оборони, аналіз основних тенденцій та пріоритетів розвитку безпекової та оборонної політики ЄС та ряд інших.

Метою даної статті – є визначення сучасної ролі геополітичного чинника в безпекових процесах в Європі.

Європейський безпековий простір, з точки зору географічного підходу, було визначено в Договорі про звичайні збройні сили в Європі від 19 листопада 1990 р., в якому встановлювались безпекові межі на суходутних територіях держав-учасниць від Атлантичного океану до Уральських гір. З геополітичної точки зору даний простір мав стати центром розвитку безпекових процесів із подальшим їх поширенням на всю територію Європи. В рамках даного документу в просторовому відношенні запроваджувався режим безпеки, який передбачав розвинути та затвердити новий характер відносин безпеки між усіма державами-учасницями Договору на основі мирного співробітництва і тим самим зробити внесок у створення в Європі загального та неподільного простору безпеки [1].

Європейський геополітичний регіон є стратегічно важливим, адже в ньому пересікаються інтереси не